

Norėčiau „Laiškų lietuviams“ skaitytojus supažindinti su įdomia knyga — „Mėnulio vaikai“. Tai pirmas jaunos, talentingos Lietuvos rašytojos — dailininkės Jurgos Ivanauskaitės romanas.

Romanas parašytas gabiai, įdomiai, žinančiai. Autorė kalba apie tai, ką gerai pažįsta ir supranta. Ši knyga nėra „graži“, kaip kartais mūsų skaitytojai giria perdėm romantišką ar sentimentalią rašliavą. Tai knyga apie tamsiosios Lietuvos pusės tamsųjį jaunimą. Ji mus šokiruoja, parodydama, kad toli gražu ne visi Lietuvos jaunuoliai susikibę rankomis gieda „Lietuva brangi“, atstatinėja paminklus ir tvarko kapines...

Deja, didelė jaunimo dalis, kurio gyvenimą Jurga aprašo, yra prarastoji Lietuvos karta: be idealo, be atsakomybės sau ir kitiems, apatiška, bevalė, destruktivi ir tragiškai nelaiminga.

Išvežimų, bado ir Stalino teroro nepatyrę, tačiau išaugo uždaroj, melu penimoj visuomenėj, tie jaunuoliai blaškosi kaip žvėreliai narve, žeisdami save ir kitus. Jų dvasia — išdžiūvusi kempinė — godžiai geria viską be atrankos, o ypač iš vakarų atplūstančią hipių-bitlų-pankų „popkultūrą“. Jie neriasi iš kailio, bandydami kopijuoti įvairius „sub-culture“ atstovus. Savo kitoniškumą, savo „sukilimą prieš kasdienybę“ pirmiausia parodo apranga (242 psl.)

Įkandin šito stiliaus aprangos, aišku, eina ir atitinkama muzika (37 psl.)

Ir atitinkama nuotaika bei gyvenimo būdas. (42-43 psl.)

Žodžiai „ilgėjosi pastovumo, troško būt vientisas“ rodo tokių jaunuolių desperatišką normalios tikrovės ieškojimą. Nes, kaip viena iš tų mėnulio vaikų sako, „tuštuma geriau, negu neviltis“.

Deja, neviltis yra mėnulio vaikų duona, kaip ir nemeilė bei neigimas. Šie trys didieji NE užbrėžia užburta ratą, iš kurio mėnulio vaikai nebegali pasprukti. Kilę iš dvasiškai suluošintų šeimų, nuo vaikystės maitinami melu ir atstumti (kaip sako romano veikėja: „Mes buvom nereikalingi savo tėvams, nereikalingi daržely, nereikalingi mokykloj. Mums tik melavo, melavo... Vaikščiojom užrištom burnom“) jaunuoliai anksti tampa arba cinikais, oportunistais, arba veltėdžiais fantazuotojais, arba tiesiog šizofrenikais-narkomanais. Anot Anitos, „aš esu riba tarp balto ir juodo, tarp to, kas man duota ir neduota“.

Šie jaunuoliai kalba nebe normalia kalba, gyvena nebe normalų gyvenimą, veikia ir juda kažkokioj erdvėj anapus tikrovės. Jie — kaip mėnulis, nakties, sutemų karalius, šviečias paskolinta šviesa...

Neigimas, nemeilė, neviltis — pagrindinė puolusių angelų žymė ir būseną. Šio romano veikėjai panašūs į juos: jie blaškosi, neigdami gyvenimo realybę, nuo jos atsiribodami ne tik savo fizine išore (aprasa, veiksmai), bet ir dvasia. Neigimas luošina dvasią, ją apmarina meilei. Todėl mėnulio vaikai nebegali mylėti. O nemeilė gimdo neapykantą. Ji ryški mėnulio vaikuose: pirmučiausia neapykanta sau. Pvz., Anita sako: „Studijavau vaidybą. Mečiau po antro kurso, nežinau, kodėl. Tai buvo iššūkis pasauliui. Spjūvis į veidą sau pačiai!“ (65 psl.) Šiuos vaikus siaubia didžiuliai menkavertiškumo kompleksai. Gražuolė Anita visąlaik jaučiasi negraži, negudri, nereikalinga.

Savęs neapkentimas veda, geriausiu atveju, į abejingumą viskam ir visiems, blogesniu — į destruktivumą (vandalizmas, narkomanija, alkoholizmas), blogiausiu — savižudybę. Šiame romane savižudybės planai ir savižudybė driekiasi raudonu siūlu.

Anita, gražioji modelė, meno mokyklos pozuotoja, daugelio vyrų mylėta, pati nieko nemylinti, guldama-keldama galvoja apie mirtį, būtent savižudybę, nes, anot jos, „beprasmybė smigo į mane giliau ir giliau; jaučiau, kai skyļu...“

Beprasmybė — nevilties sesuo. Jei nėra vilties, nebėra nieko. Ir Anita planuoja teatrališką, sentimentalų nusižudymą.

Bet staiga nuo šio prapulties žingsnio ją išgelbėja meilė. Ta naktį iš draugų ji sužino, kad Kaukazo kalnuose žuvo toks, jai vos pažįstamas, Gediminas — hipis, fantastas, dūšia be vietos, liaudies dainų ir Čiurlionio karštas gerbėjas, keistu likimo pokštu apsigimęs, panašus į šio šimtmečio pradžioje mirusį rusų poetą gražuolį Aleksandrą Bloką. Net draugų vadinamas Bloku.

Išgirdusi, kad Gediminas-Blokas žuvo ir pamačiusi jo nuotrauką, Anita supurtoma gaivalingo jausmo, kurį ji interpretuoja kaip meilę. Ji karštai, desperatiškai, isteriškai įsimyli mirusįjį! Tas jausmas sukrečia ją ir sugrąžina gyveniman. Tačiau vilties nežadina. Anitos meilė dirbtinė, tik meilės troškimas. Ji kaip šilkinė rožė nusagstyta blizgučiais ir plastikiniais spygliais.

I-ji romano dalis — Anitos meilės laišakai, geriau — intymiausios gyvenimo išpažintys mirusiajam Gediminui.

II-ji dalis — dar keistesnė. Tai išlikusio Gedimino laišakai ir intymiausios gyvenimo išpažintys mirusiai Anitai. Nes, deja, ji vis dėlto nusižudo. Gal supratusi, kad ta jos "meilė" tik mėnulio šviesa, tik "make believe", gal, kad „dangus apsvirtė, it koks vandeny plūduriuojantis daiktas. O antroji jo pusė ... buvo niekas, tuštuma, nebūtis, kuri... ėmė lietus į mano vidų...“ (122 psl.).

Anita ir Gediminas, šio šimtmečio pabaigos produktas, — tikri mėnulio vaikai, o mėnulio įvaizdis dažnai jungiamas su kultūriniu ir dvasiniu nuosmukiu. Neigimas, nemeilė, neviltis yra jų somnambuliško gyvenimo sfera. Kaip vienintelė vertybė, čia garbinama mirtis, todėl tiek daug apie ją kalbama, fantazuojama ir galų gale mirštama: staiga — per savižudybę, lėtai — per narkomaniją.

Ir Anita, ir Gediminas nėra simpatingi žmonės. Skaitytojui dažnai norisi juos gerai papurtyti, kad atsipeikėtų iš tų fantazijų, sapnų, „make believe“ buities ir sugrįžtų gyveniman, ir paimtų jį „už ragų“. Nes jie abu turi visus duomenis kuo nors tapti, ką nors pasiekti; Anita — teatre ar filme, Gediminas — lituanistikoj, etnografijos moksle, menotyroj. Bet savo gabumus ir galimybes atmeta, nes „visa negerai, aš nelaimingas... aš nelaimingas... man bloga... man bloga...“ (170psl.)

Vis dėlto romano pabaigoje atrodo, kad Gediminas pradeda atsipeikėti. Iš mėnulio apžavų jį gelbėja Čiurlionis — šio genijaus menas ir muzika.

"Mano galvoj ėmė skambėti Čiurlionio mintys ir muzika, — sako Gediminas, — ir kelt aukštyn. Kad žmogus taptų laimingas, jis turi kuo mažiau apie save galvoti. Vienintelė nenugalima jėga šiame pasauly yra nedalomai susipynę meilė ir džiaugsmas. Toji tiesa vingiavo per mano gyvenimą kaip dagtis. Staiga... liepsna perbėgo tuo dagčiu, ir čia ... Druskininkuose, Čiurlionio namely, įvyko sprogimas. Nuo manęs ... lyg purvo luobas... lėkė šalin nepasitenkinimas, liūdesys, neveltis, egoizmas..." (170 psl.)

Šis romanas nėra ta „graži, linksma, maloni skaityt" knyga. Bet jis parašytas gabiai, su gilia įžvalga į šio laiko pasimetusių kartą. Didžiausias plusas autorei, kad ji, rašydama apie Lietuvos pasimetėlius, paliečia universalią temą — šio šimtmečio fizinių bei dvasinių katastrofų suniokotą ir suniekintą žmogų, ypač jauną žmogų. Gyvenimo prasmė jam išmušta iš po kojų. Jis ieško jos desperatiškai, tačiau ten, kur prasmės negali būti. Ryta ji užaugino kaip automatišką sraigtelį triuškinančioj imperijos mašinerijoje, o Vakarai — kaip automatišką prekių vartotoją. Ir vienur, ir kitur dvasia merdi, nes jai nešviečia saulė — Amžinoji Būtis — Dievas. Ji džiūsta, apšviesta dirbtinės mėnulio — Pasaulio Kunigaikščio šviesos.

Jurga Ivanauskaitė rašo pirmuoju asmeniu, labai autentiškai, žinančiai. Jos dialogai ir monologai tikri, perduoti šio meto jaunimo kalba. Žodynas gausus žargonų (tai mėnulio vaikų kalba). Pvz.:

Bičas — bičiulis.

Kaifuoti — mėgautis muzika, menu, narkotikais.

Egzas — egzaminas.

Šizikas — šizofrenikas.

Ranktūris — kėdės atrama.

Tačialinti, šyrinti — vartoti tam tikrus narkotikus.

Pankuoti — rengtis ir elgtis pankų stiliumi.

Autorės stilius su ironijos ir sarkazmo potėpiais. Ji turi didelę jausmo ar vaizdo aprašymo galią, nevengia absoliučiai fantastiškų epizodų, kuriuos staiga, skaitytojui nepasiruošus, ima išgyventi romano veikėjai. Pvz., įvykis drugių muziejuje, kur į Gediminą, laikantį žvakę, skrenda sudžiūvę drugiai, arba Alė, įsimylėjusi nepasiekiamą, Lietuvos jaunimo numylėtą, aktorių Povilą Aršauską, skundžiasi Gediminui: „Aš jo niekad, niekad neužmiršiu... ir visa, ką tik lietė jos žvilgsnis ... pražydo neužmirštuolėm: sienos, lubos, žmonės, jų barščiai ir kotletai..." (220 psl.) Arba Gediminui su Vika puošiant Čiurlionio kapą melsvais katilėliais: „Varpeliai stiebėsi, tįso, augo, jų žiedai pasidarė didumo sulig kumščiu ir skambėjo, skambėjo ... užvertę galvas žiūrėjom ir staiga pajutom, kad patys kylam vis aukščiau... ir sklendžiam... violetinio skambesio sūpuojami" (251 psl.)

Arba štai kaip Jurga aprašo Petrapilį, buvusį Leningradą: „Keistas tai miestas, miestas-sfinksas, miestas-vaiduoklis, miestas-vampyras, miestas-narkotikas. Kartą apsilankęs, niekad nebeįstengsi jo pamiršti" (172 psl.) Arba Petrapilis: baltosios naktys, tuopų žydėjimas. „Miestas kaip milžiniškas čiuzinys, prigrūstas tuopų pūkų. Jais aplipę leningradiečiai, turistai ir inturistai... tie pūkai — šlykštus daiktas, bet juos deginti puiku! Meti įžiebtą degtuką žemėn, ir ugnelė, tyliai mirksėdama, šliaužia pūkų taku, aplenkdamą žoles, šukes, net popiergalius. Nekalta, lipšni, kaip prijaukintas žvėriukas. Mudu vaikščiojom, o šalia ... rangėsi ugnelė... vietoj šuns!" (192 psl.)

Baigiant tiktų pačios rašytojos žodžiai, kuriais ji pradeda naują trumpą apsakymų knygą "Kaip užsiauginti baimę". Tie žodžiai, man rodos, yra Jurgos Ivanauskaitės credo — jos įsitikinimų suma, jos kūrybinio kelio gairės:

„Tik atsiskę vergiškos priklausomybės įvairiausioms blogio formoms, įgysime vidinę laisvę, kuri anksčiau ar vėliau, bet — neišvengiamai virs išorine ir visuotine LAISVE".

*Perspausdinta iš Amerikoje leidžiamo žurnalo "Laiškai lietuviams" (1993m. rugsėjo mėn.)
Puslapiai nurodyti pagal J.Ivanauskaitės romano „Mėnulio vaikai“ 1988m. leidimą.*